

ปรสิตในปลาสดจากอ่างเก็บน้ำห้วยจรเข้มาก จังหวัดบุรีรัมย์

Parasites of knife fish (*Notopterus notopterus*, Pallas) from the Huajarake Mark Reservoir in Buriram province

สุภมาศ ศรีวงศ์พุก^{1*}
Supamas Sriwongpuk^{1*}

บทคัดย่อ: จากการตรวจหาปรสิตในปลาสดที่จับได้จากอ่างเก็บน้ำห้วยจรเข้มาก ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2554 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 จำนวน 120 ตัว พบปลาที่มีปรสิต 100 ตัว คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 83.33 ปรสิตที่ตรวจพบมี 4 ชนิด คือ ปรสิตเซลล์เดี่ยว ชนิด *Myxidium* sp. ที่ซึ่งเหงือกในเดือนมกราคม, ปรสิตตัวแบนในกลุ่มโมโนจีเนียชนิด *Malayanodiscoides bihamuli* ที่ซึ่งเหงือกในเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์, ปรสิตหัวหนามชนิด *Pallissentis nagpurensis* (Bhalerao) พบในกระเพาะอาหารในเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์ และปรสิตตัวกลมชนิด *Spinitectus* sp. พบในกระเพาะอาหารในเดือนกุมภาพันธ์

คำสำคัญ: ปรสิต ปลาสด ห้วยจรเข้มาก บุรีรัมย์

ABSTRACT: One hundred and twenty samples of knife fish, *Notopterus notopterus* (Pallas) were obtained from Huajarake Mark natural reservoir in Tumbon Banbua, Amphoe Maung, Buriram Province, Thailand during December 2011 to February 2012. One hundred of samples (83.33% incidence) were infested with parasites. There were only four parasite species observed. Firstly, a sporozoa called *Myxidium* sp. wae found on the gill filaments in January 2012. Secondly, a monogenetic trematode (*Malayanodiscoides bihamuli*) was found on the gill filaments during December to February. Thirdly, a spiny headed worm or an acanthocephalan (*Pallissentis nagpurensis* Bhalerao) was detected in stomach during January and February. The last parasitic species was a round worm (*Spinitectus* sp.) found in stomach in February.

Keywords: parasites, knife fish, *Notopterus notopterus*, Huajarake Mark Reservoir, Buriram

¹สาขาวิชาประมง คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ บุรีรัมย์ 31000

Department of Fisheries, Faculty of Agricultural Technology, Buriram Rajabhat University, Buriram 31000

* Corresponding author: supamas_ku@hotmail.com

บทนำ

ปลาสาลาต (*Notopterus notopterus*, Pallas) มีชื่อสามัญว่า knife fish หรือ grey featherback เป็นปลาน้ำจืดที่พบอยู่ทั่วไปตามแม่น้ำ ลำคลอง หนองบึง อ่างเก็บน้ำ ทั้งน้ำนิ่งและน้ำไหลทุกภาคของประเทศไทย มีชื่อเรียกแตกต่างกัน เช่น ปลาสาลาต ปลาฉลาม ปลาหางแพน ปลาวาง หรือปลาตอง นอกจากนี้ยังพบแพร่กระจายอยู่ในประเทศอินเดีย พม่า มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ปลาสาลาตเป็นปลาที่มีขนาดเล็กที่สุดในสกุลปลาทราย ในครอบครัว Notopteridae ลำตัวแบนข้างมาก ส่วนหลังยกสูงเล็กน้อย มีความลึกของลำตัวมากมีเกล็ดขนาดเล็กละเอียดแบบ cycloid ลำตัวมีสีชาวจีนเงินปนเทา สีบนส่วนหลังเหนือเส้นข้างลำตัวจะมีสีคล้ำกว่าส่วนท้อง ซอบอยู่กันเป็นฝูงตามบริเวณที่มีตอไม้หรือก้อนหิน ทั้งบริเวณน้ำลึกและน้ำตื้นหรือบริเวณกลางน้ำที่มีพรรณไม้จำพวกสาหร่ายชนิดต่างๆ (สมศักดิ์, 2516) เป็นปลากินเนื้อกินลูกปลา กุ้งฝอย ใส้เดือนน้ำ และแมลงต่างๆ จะผสมพันธุ์วางไข่ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกันยายน ไข่มีลักษณะค่อนข้างกลม ขนาดใหญ่ สีเหลืองเข้ม เป็นประเภทไข่ติดวัตถุ เป็นปลาที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่ง เนื้อมีรสชาติดี สามารถนำมาแปรรูปเป็นอาหารได้หลายชนิด เช่นทำลูกชิ้น ทอดมัน ลาบปลา ปลาต้มหรือปลารอบ นอกจากนี้ยังนิยมนำมาเลี้ยงเป็นปลาตู้สวยงามอีกด้วย (พงศ์เทพ และ แสงอรุณ, 2551)

อ่างเก็บน้ำห้วยจระเข้มากเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ ทางด้านการชลประทาน การเกษตรกรรม การประมง การท่องเที่ยวแหล่งหนึ่ง และเป็นแหล่งของพันธุ์สัตว์น้ำที่สำคัญทางเศรษฐกิจหลายชนิด โดยเฉพาะปลาสาลาตซึ่งมีปลาชนิดหนึ่งที่ประชาชนนิยมนำมาบริโภคเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันปลาสาลาตมีปริมาณลดลงอย่างมากเนื่องจาก ไม่มีการสงวนรักษาพันธุ์เพื่อการอนุรักษ์ อีกทั้งปัญหาการตายของปลาอันเนื่องมาจากถูกโรคและปรสิตเบียดเบียนก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ปริมาณปลาลดลง ดังนั้น การศึกษาถึงชนิด

ของปรสิตในปลาสาลาตจากอ่างเก็บน้ำห้วยจระเข้มาก การหาแนวทางป้องกัน แก้ไข และกำจัดปรสิตเหล่านั้น จึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยลดอัตราการตายหรือสูญเสียอันเนื่องมาจากถูกปรสิตเบียดเบียนได้ นอกจากนี้ปรสิตจากสัตว์น้ำหลายชนิดสามารถถ่ายทอดมาสู่คน ผู้บริโภคได้ทำให้เกิดอันตราย อาจร้ายแรงถึงชีวิต การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชนิดและความชุกชุมของปรสิตในปลาสาลาตจากอ่างเก็บน้ำห้วยจระเข้มาก จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งอาจชี้ให้เห็นวิธีป้องกันการถ่ายทอดของปรสิตดังกล่าวมายังมนุษย์ได้ และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการเผยแพร่และป้องกันโรคในปลาสาลาต

วิธีการศึกษา

ทำการเก็บตัวอย่างปลาสาลาตสดจากแม่ค้าที่บริเวณท่าขึ้นปลา อ่างเก็บน้ำห้วยจระเข้มาก จังหวัดบุรีรัมย์ ในระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2554 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 เดือนละ 40 ตัว รวมตัวอย่างปลาที่เก็บทั้งหมดจำนวน 120 ตัว นำตัวอย่างปลามาชั่งน้ำหนัก (กรัม) และวัดความยาว (เซนติเมตร) แล้วนำมาตรวจหาปรสิตภายนอก บริเวณลำตัว ตา ปาก ช่องปาก ช่องจมูก ครีบต่างๆ ขูดเมือกบริเวณลำตัว ตัดซี่เหงือกใส่จานแก้วที่มีน้ำสะอาดแล้วนำไปตรวจหาปรสิตภายใต้กล้องจุลทรรศน์กำลังขยายต่ำ และตรวจหาปรสิตภายในโดยผ่าช่องท้อง ตรวจดูอวัยวะภายใน เยื่อช่องท้อง กล้ามเนื้อ โดยใช้กล้องจุลทรรศน์กำลังขยาย 10 เท่า 40 เท่า 100 เท่าและ 1000 เท่า บันทึกภาพและทำการวิเคราะห์ชนิดของปรสิตโดยจำแนกตามกลุ่มของปรสิต คือ กลุ่มโปรโตซัวใช้เอกสารของประไพศิริ (2546) และ ศุภมาศ (2540) กลุ่มโมโนจีเนียใช้เอกสารของ Lim and Furtado (1986) และ Lim (1998) กลุ่มปรสิตหัวหนามใช้เอกสารของประไพศิริ (2546) และกลุ่มปรสิตตัวกลมใช้เอกสารของประไพศิริ (2546)

ผลการศึกษาและวิจารณ์

จากการเก็บตัวอย่างปลาสดจากอ่างเก็บน้ำห้วยจระเข้มาก ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2554 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 จำนวน 120 ตัว ซึ่งเป็นตัวแทนในช่วงฤดูหนาว พบปลาที่มีปรสิต 100 คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 83.33 ปรสิตที่ตรวจพบมี 4 ชนิด ดังนี้

1. *Myxidium* sp.

เป็นสปอร์โรวัว (sporozoa) มีลักษณะเป็นแคปซูลยาวรูปกระสวย คล้ายฝักถั่วลันเตา ยาวประมาณ 12-13 ไมครอน กว้างประมาณ 6 ไมครอน ตรงกลางเว้าเข้าหากันเล็กน้อย ประกอบด้วยฝา 2 ฝาประกบกัน ด้านหัวและด้านท้ายค่อนข้างกลมมน ไม่มีอวัยวะช่วยในการเคลื่อนที่ มีโพลาร์ แคปซูล (polar capsule) ลักษณะกลมขนาดใหญ่เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3 ไมครอน อยู่ที่ปลายทั้งสองด้าน ด้านละ 1 อัน (Figure 1)

การพบ *Myxidium* sp. ในการศึกษานี้พบในเดือนมกราคม ที่บริเวณที่เหงือกของปลา โดยอยู่เป็นกลุ่มโคโลนีที่มีจำนวนเซลล์มากนับไม่ถ้วน มีผลทำให้เหงือกปลาชืดกว่าปลาปกติ นอกจากจะปรสิตชนิดนี้ในปลาสดแล้ว จากรายงานยังพบปรสิตชนิดนี้ในถุงน้ำดีของปลากะตาด (Hampala macrolepidota, Van Hasselt) จากเขื่อนวชิราลงกรณ์ จังหวัดกาญจนบุรี (ทรงพรรณ, 2525) และพบในถุงน้ำดีของปลากะมัง (Puntioplites proctozysron, Bleeker) จากเขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี (ศุภมาศ, 2540)

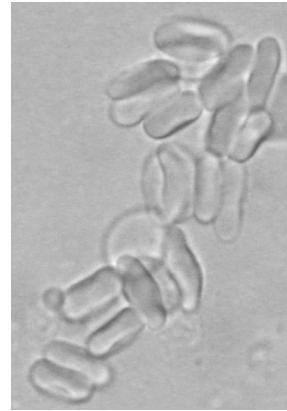

Figure 1 Morphology of *Myxidium* sp. taken under light microscope (100X)

2. *Malayanodisoides bihamoli*

เป็นปรสิตกลุ่มโมโนจีเนีย (monogenetic trematode) รูปร่างแบนบาง ลำตัวใส ผิวตัวเรียบ บางครั้งเราจึงเรียกว่าปลิงใส ลำตัวยาวประมาณ 0.4-0.6 มิลลิเมตร ด้านหน้าสุดมีลักษณะเป็นลอน (lope) 4 ลอนขนาดเท่า ๆ กัน มีจุดตา (eye spot) ลักษณะเป็นก้อนกลมรีขนาดเล็กหลายก้อนมารวมกันเป็นก้อนกลมใหญ่ จำนวน 2 คู่ วางอยู่คู่ขนานกัน ถัดลงมาเป็นคอหอย (pharynx) ลักษณะกลมรี ลำไส้ (intestinal caecum) แยกออกเป็น 2 แขนงทอดไปตามความยาวลำตัว และมาเชื่อมติดกันบริเวณท้ายตัว มีต่อมสร้างไข่แดง (vitellaria) เจริญดีมากกระจายอยู่ทั่วตัว ถัดลงมาเป็นอวัยวะรูปร่างกลมรี ฝังไขรูปร่างกลมรีขนาดใหญ่กว่าอวัยวะเล็กน้อยอยู่ก่อนมาทางบริเวณกลางลำตัว พบโคพูลาทอรี ออร์แกน (copulatory organ) มีลักษณะคล้ายคันทัน ยาวประมาณ 0.04 มิลลิเมตร ส่วนท้ายของลำตัวมีโอฟิซิสแอฟเตอร์ (opisthaptor) เป็นอวัยวะสำหรับยึดเกาะ 1 อัน มีลักษณะเป็นรูปถ้วยกลม ประกอบด้วยขอนนามขนาดใหญ่เป็นสมอ (anchor) ขนาดใกล้เคียงกันจำนวน 2 คู่ ลักษณะคล้ายรูปตัววาย (y) วางทอดขนานกัน โดยสมอคู่บน (dorsal anchor) จะมีขนาดใหญ่กว่าสมอคู่ล่าง (ventral anchor) เล็กน้อย สมอคู่บนมีความยาวด้านใน (inner length) 0.035 มิลลิเมตร ความยาวด้านนอก (outer length) 0.027 มิลลิเมตร โคนรากด้านใน (inner root) ยาว

0.011 มิลลิเมตร โคนรากด้านนอก (outer root) 0.02 มิลลิเมตร ส่วนปลายของสมอลักษณะยาวเรียวแหลม โค้งงอคล้ายตะขอ ทำมุมประมาณ 45 องศากับตัวสมอซึ่งส่วนนี้ยาวประมาณ 0.017 มิลลิเมตร และมีฟีลาเมนต์เส้นบาง ๆ ยื่นยาวออกมา สมอคู่ล่างมีความยาวด้านใน (inner length) 0.029 มิลลิเมตร ความยาวด้านนอก (outer length) 0.019 มิลลิเมตร โคนรากด้านใน (inner root) ยาว 0.011 มิลลิเมตร โคนรากด้านนอก (outer root) 0.03 มิลลิเมตร ส่วนปลายของสมอลักษณะยาวเรียวแหลม โค้งงอคล้ายตะขอ ทำมุมประมาณ 45 องศากับตัวสมอซึ่งส่วนนี้ยาวประมาณ 0.015 มิลลิเมตร และมีฟีลาเมนต์เส้นบาง ๆ ยื่นยาวออกมาเช่นกัน ระหว่างสมอทั้ง 2 คู่ จะเชื่อมด้วยบาร์ 2 อันรูปตัววี (v-shape) ค่อนข้างตรงขนาดต่างกัน โดยบาร์ด้านบน (ขนาด 0.04x0.029 มิลลิเมตร) จะมี

ความหนาและสั้นกว่าบาร์ด้านล่าง (ขนาด 0.02x0.031 มิลลิเมตร) บริเวณรอบ ๆ สมอมีขอหนามขนาดเล็กหรือฮุกเล็ต (marginal hook หรือ hooklet) จำนวน 14 อันวางอยู่ด้านนอกโดยรอบ (Figure 2)

จากการวิจัยพบ *Malayanodiscoides bihamuli* เกาะอยู่ที่บริเวณซึ่งเหงือกของปลาสดทุกเดือน มีปริมาณปรสิต 8-10 ตัวต่อปลา 1 ตัว พบในปลาสดจำนวน 100 ตัว ซึ่งคิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 83.33 และมีขนาดใกล้เคียงกับที่ Lim and Furtado (1986) พบในปลาสดจาก Tasek Bera และ Bukit Merah Reservoir ในประเทศมาเลเซีย คาดว่าน่าจะเป็นชนิดใหม่ที่พบในประเทศไทย และ Lim (1998) ได้ระบุว่าปรสิตชนิดนี้พบได้เฉพาะในปลาสด (*Notopterus notopterus*) ในครอบครัว Notopteridae เท่านั้น

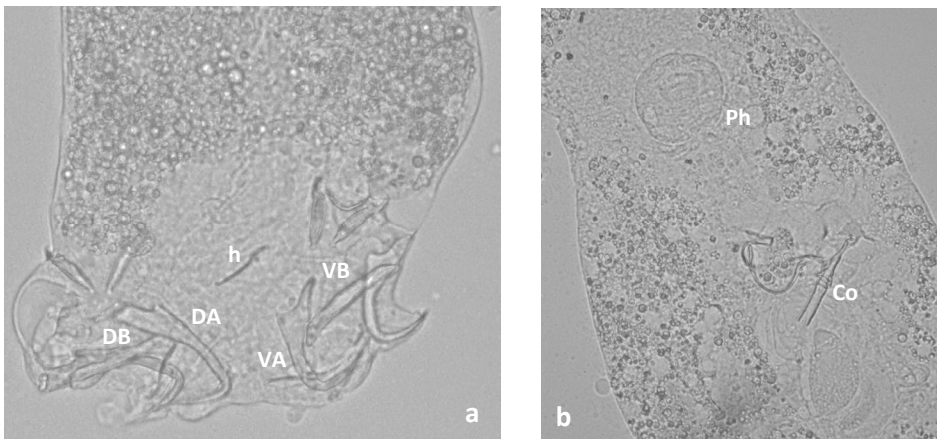

Figure 2 Structures of *Malayanodiscoides bihamuli* showed (a) opisthapter and (b) copulatory organ.

DA = dorsal anchor; VA = ventral anchor; DB = dorsal bar; VB = ventral bar; h = hooklet;

Ph = pharynx; Co = copulatory organ

3. *Pallisentis nagpurensis*

เป็นปรสิตหัวหนาม ลำตัวรูปทรงกระบอกเรียวยาว วง (proboscis) ค่อนข้างกลม สั้น มีขอหนามเรียงทะแยง 10 แถว แต่ละแถวมีขอหนาม 4 อัน ขอหนามค่อนข้างยาว และใหญ่ปลายแหลมโค้งงอชี้ลงไปทางด้านท้ายตัว ถูกเก็บวง (proboscis receptacle) เป็นผนังหน้าชั้นเดียว หลอดเลมนิสไซ (lemnisci) รูปทรง

กระบอกยาวมีขนาดเท่ากันตลอดสายจำนวน 1 คู่ ตามผิวลำตัวมีขอหนาม (body spine) เรียงเป็นวงกลมรอบตัว และไม่ตลอดทั้งตัว หนาม (spine) จะมีเพียงส่วนหน้าประมาณ 2 ใน 3 ของความยาวตัวเท่านั้น ส่วนท้ายตัวเรียบไม่มีหนาม หนามตามบริเวณตัวนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนต้นที่ติดกับวงจะมีแถวของหนามเรียงกันถี่ ๆ ประมาณ 6-14 แถว แต่ละแถวมีขอ

หนาม 13-16 อัน ถัดออกไปแถวจะห่างขึ้นมีอยู่ 20-40 แถว ส่วนท้ายตัวเรียบ ไม่มีขหนาม ปลายหางโค้งมน ในปรสิตเพศผู้มีอัณฑะ (testis) รูปไข่ยาวรีจำนวน 2 อัน อยู่บริเวณส่วนท้ายตัว ถัดลงมาคือ ซีเมนต์ แกลน (cement gland) หรือต่อมสร้างน้ำเชื้อ รูปปร่างกลมรี ขนาดใกล้เคียงกับอัณฑะ ถัดลงมาทางด้านท้ายตัวพบ อวัยวะที่ใช้สำหรับยึดเกาะเพศเมียขณะผสมพันธุ์ เป็น อวัยวะช่วยในการสืบพันธุ์หรือเบอร์ซา (bursa) มีโกโนพอร์ (gonopore) อยู่ปลายสุดของส่วนหาง ส่วนปรสิต

เพศเมียมีมูลว่า (vulva) ไข่เป็นรูปลูกกล้วย มีเปลือกบาง หุ้ม (Figure 3a, b)

จากการวิจัยพบปรสิตชนิดนี้ทั้งเพศผู้ และเพศเมีย (ตัวเต็มวัย) ภายใต้อาหารของปลาสดจำนวน 5 ตัว จากตัวอย่างปลาทั้งหมด 120 ตัว คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 4.16 นอกจากนี้จะพบปรสิตชนิดนี้ในปลาสดแล้วยังมีรายงานว่าพบปรสิตชนิดนี้ในปลาช่อนจากแหล่งน้ำธรรมชาติลำแม่ลาการ้อง จังหวัดสิงห์บุรีอีกด้วย (ประไพศิริ, 2546)

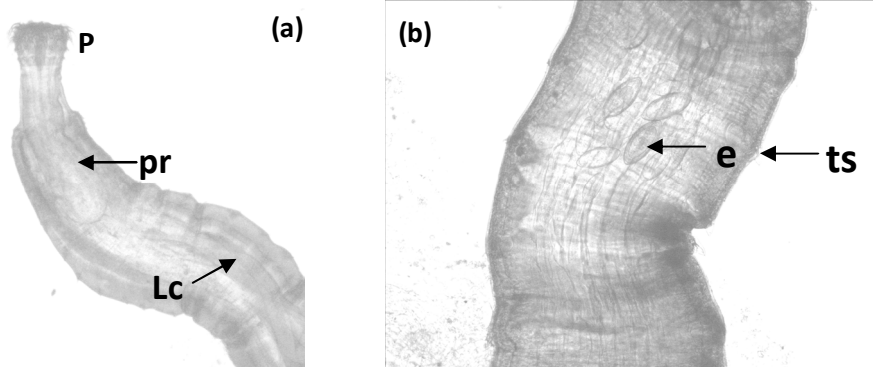

Figure 3 (a,b) Structures of *Pallisentis nagpurensis* (40x) showed P = proboscis; pr = proboscis receptacle; Lc = lemnisci; ts = trunk spine and e = egg

4. *Spinitectus* sp.

เป็นปรสิตตัวกลม ลำตัวเรียวยาวสีใส มีส่วนหัวมน ส่วนท้ายตัวค่อนข้างเรียวแหลม ตัวมีขนาดยาวประมาณ 1.5-4.5 มิลลิเมตร หลอดคอแบ่งเป็นส่วนกล้ามเนื้อ และส่วนของต่อม ปากอยู่ที่ส่วนปลายสุดหน้าตัวไม่มีริมฝีปาก ช่องปากเป็นหลอดตรง สั้น ส่วนหน้าแคบกว่าส่วนท้าย ความยาวของช่องปากพอๆกับความกว้างของส่วนหัว ผิวตัวมีหนามแข็งแรง เรียงขวางตัวเป็นวงแหวนรอบตัว วงหนามวงแรกอยู่ใกล้ส่วนปาก เริ่มตรงบริเวณเหนือหลอดอาหารเล็กน้อย วงหนามที่

เห็นเป็นวงรอบตัวชัดเจนทางส่วนหัวมี 9-11 แถว ส่วนวงถัดลงไปทางท้ายๆ เป็นหนามละเอียดเล็กๆ ไม่เห็นเป็นวงรอบตัวชัดเจนอย่างวงต้นๆ ในเพศเมียมี 9-11 วง วงที่ 1 มีจำนวนหนาม 18-20 อัน ส่วนวงที่ 10-11 มี 50-58 อัน แต่ในตัวผู้มีวงหนามชัดเจน 9-10 วง วงที่ 1 มีจำนวนหนาม 18-20 อัน เช่นกัน และวงที่ 9-10 มีหนาม 48-50 อัน ในตัวเมียจะมีหนามตลอดทั้งตัวจนสุดปลายหาง ส่วนตัวผู้มีถึงกึ่งกลางตัวเท่านั้น ท้ายตัวเรียบไม่มีหนาม ในปรสิตเพศเมียจะมีส่วนปลายหางตรง ส่วนในเพศผู้ปลายหางจะโค้งงอกว่า (Figure 4)

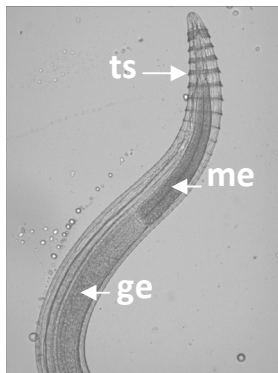

Figure 4 Structures of *Spinitectus* sp. (40x) showed
ts = trunk spine; me = muscular esophagus;
ge = granular esophagus

จากการศึกษาพบปรสิตชนิดนี้ทั้งเพศผู้ และเพศเมียภายในกระเพาะอาหารของปลาสดจำนวน 18 ตัวในเดือนกุมภาพันธ์ จากตัวอย่างปลาทั้งหมด 120 ตัว คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 15 ประไพสิริ (2546) กล่าวถึง *Spinitectus* sp. ที่พบในกระเพาะปลาสดว่ามีขนาดตัวค่อนข้างเล็ก และบวมสั้นกว่าที่พบในปลาช่อน มีช่องปากเป็นรูปทรงตรงไม่โค้งเหมือนในปลาช่อน

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ได้ทำการเก็บตัวอย่างเพียง 3 เดือน ซึ่งใช้เป็นตัวแทนของปรสิตที่พบในปลาสดช่วงฤดูหนาว ทำให้พบปรสิตเพียง 4 ชนิดเท่านั้น จะเห็นได้ว่าชนิดของปรสิตในปลาชนิดเดียวกันอาจพบมีไม่เหมือนกัน ปรสิตบางชนิดสามารถพบได้ในแหล่งน้ำหนึ่ง แต่ไม่พบในแหล่งน้ำของอีกจังหวัดหรืออีกภูมิภาคหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศของแหล่งน้ำนั้น ๆ แต่ในขณะเดียวกันก็ได้พบปรสิตชนิดใหม่ที่คาดว่าน่าจะเป็นปรสิตชนิดใหม่ที่พบในประเทศไทย เช่น *Malayanodiscoides bihamuli* ซึ่งพบในซึ่งเหืองปลาสดที่ประเทศมาเลเซีย จากการศึกษาริชรุฒิ (2542) ได้รายงานว่ามีปรสิตปลิงใสสามารถใช้เป็นเครื่องหมายทางชีวภาพ (biological tag) และมีความเป็นไปได้ที่จะใช้เป็นตัวบ่งชี้เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวกับสัตว์น้ำหรือปลาเจ้าบ้านได้ เนื่องจาก

มีความจำเพาะเจาะจงต่อปลาเจ้าบ้านสูง ซึ่ง Rhode (1993) กล่าวว่าปลิงใสสามารถใช้ประโยชน์ในการบอกถึงการจำแนกชนิดของปรสิตรและปลาเจ้าบ้านได้ เพื่อเป็นการสนับสนุนการศึกษาทางอนุกรมวิธานของปลาเจ้าบ้านได้อีกทางหนึ่ง นักปรสิตรวิทยาเชื่อว่าเป็นวิวัฒนาการร่วม ระหว่างกัน ดังนั้น น่าที่จะมีการศึกษาปรสิตรของปลาชนิดต่างๆ จากแหล่งน้ำทั่วประเทศ เพื่อใช้เป็นข้อมูลบอกให้ทราบว่ แหล่งน้ำใด จังหวัดใดมีปรสิตรชนิดใดบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันกำจัดปรสิตรในปลาเพื่อไม่ให้ก่อความเสียหายแก่ผู้บริโภค ในปัจจุบันสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก น่าที่จะมีผลต่อการปรับตัววิวัฒนาการของปรสิตรเช่นกัน เพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภคควรปรุงอาหารจากสัตว์น้ำให้สุกด้วยความร้อนก่อนการบริโภคทุกครั้ง

สรุป

ปลาสดจากอ่างเก็บน้ำห้วยจะเข้มาก ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ มีปรสิตร้อยละ 83.33 เป็นปรสิตร 4 ชนิด ประกอบด้วย ปรสิตรเซลล์เดี่ยวชนิด *Myxidium* sp. ที่ซึ่งเหืองอกในเดือนมกราคม ปรสิตรตัวแบนในกลุ่ม ไมโนจีเนียชนิด *Malayanodiscoides bihamuli* ที่ซึ่งเหืองอกในเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ปรสิตรหัวนามชนิด *Pallissentis nagpurensis* (Bhalerao) พบในกระเพาะอาหารในเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์ และปรสิตรตัวกลมชนิด *Spinitectus* sp. พบในกระเพาะอาหารในเดือนกุมภาพันธ์

เอกสารอ้างอิง

- ประไพสิริ สิทธิกาญจน. 2546. ความรู้เรื่องปรสิตรของสัตว์น้ำ. ภาควิชาชีววิทยาประมง. คณะประมง. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พงศ์เทพ จันทรัชิต และ แสงอรุณ เนื่องสิทธิ์. 2551. ชีววิทยาบางประการของปลาสดในบึงละหาน จังหวัดชัยภูมิ. เอกสารวิชาการ ฉบับที่ 45/2551. สำนักวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด กรมประมง, กรุงเทพฯ.

- ศุภมาศ เทียนหอม. 2540. ปรสิตในปลากระมัง *Puntioplites proctozysron* (Bleeker) ในอ่างเก็บน้ำเขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สมศักดิ์ เจนศิริศักดิ์. 2516. การศึกษาชีววิทยาบางประการของปลาสด. น. 45-58. ใน รายงานประจำปี หน่วยงานพัฒนาประมงในอ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ กองบำรุงพันธุ์สัตว์น้ำ กรมประมง.
- ทรงพรรณ สุนทรสถิตย์. 2525. ปรสิตของปลากระดุกชืด (*Hampala macrolepidota* Van Hasselt) ในอ่างเก็บน้ำเขื่อนวชิราลงกรณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ธีระวุฒิ เลิศสุทธิขวาล. 2542. บทบาทของปลิงใส (Monogenea) ในการเป็นตัวบ่งชี้สถานภาพทางอนุกรมวิธานของปลาเจ้าบ้าน. วารสารข่าวโรคสัตว์น้ำ 9 (2): 2.
- Lim, L. H. S. 1998. Diversity of monogeneans in Southeast Asia. *Inter. J. Parasitol.* 28: 1495-1515.
- Lim, L.H.S. and J.I. Furtado. 1986. Five New Species of Ancylo-discoidins (MONOGENEA; ANCYLODISCOIDINAE) from *Notopterus chitala* (Hamilton) and *Notopterus notopterus* (Pallas) in Peninsular Malasia. *Folia Parasitologica* 33: 315-325.
- Rhode, K. 1993. *Ecology of Marine Parasites*. Second Edition. CAB International. Wallingford, Oxon, UK. 298 p.